

КОНСТРУИРАНЕ НА РОМСКАТА ИДЕНТИЧНОСТ

ДЕКОНСТРУКЦИЯ НА ЕДНА ГРЕШКА НА КВАЛИФИКАЦИЯТА, ИЛИ КАК СЕ КОНСТРУИРА РОМСКА СУБГРУПА

Илона Томова¹

Текстът е опит за деконструкция на разделянето на ромска група и обособяването на дъщерни групи, които заживяват самостоятелен живот като „абсолютно различни“ общности. Основната хипотеза на автора е, че отхвърлянето на дъщерната нискостатусна група се дължи не толкова на тривиалния „конфликт на интереси“ и „съперничеството за ограничените ресурси“ между ромските групи, колкото на стремежа на новоизграждащата се български политически елит да наложи „културна хомогенност“ във формиращата се национална държава и да легитимира правото си да дефинира социалните норми и ценности. От друга страна родствениите ромски групи също отхвърлят нискостатусната група – поради конформизъм с изискванията на макрообществото, поради страх от санкции, но и с оглед на повишаване на собствения си статус и удържането на йерархията между различните субгрупи. Анализът се базира на проучване на документи и теренен материал от ромските субгрупи в град Сливен. Макар и на пръв поглед да разглежда един конкретен случай, някои от изследваните механизми на „пъкване“ на етническата група вероятно имат по-универсално значение.

Ключови думи: роми, социално конструиране на идентичности

В Сливен и околните села пребивават няколко различни ромски субгрупи, някои от тях – от векове:

- Български цигани (цигани християни, дасикане рома). Уседнали са в града и в региона от векове. Те са най-добре приетата и интегрирана ромска субгрупа в Сливен. От края на XIX в. живеят отделно от другите роми в обособена махала, част от кв. Комлука, получила по-късно названието кв. „Никола Кочев“. Те съставляват значителна част от работническата класа на града още от средата на XIX в. През последните десетилетия от тази махала са излезли около 200 роми с висше образование, сред които главният лекар на Болницата за белодробни заболявания в областта, двама общопрактикуващи лекари в ромското

¹ Доц. д-р Илона Томова – Институт за изследване на населението и човека при БАН. Адрес за контакти: ilonai2000@yahoo.com

гето „Надежда“, журналисти, учители, инженери, икономисти, юристи, военни и всякакви други специалисти.

- Турски цигани (цигани мюсюлмани, хорахане рома) от различни суб-групи също отседат в града и съседните села от векове (последните мигранти пристигат в Сливен през XX в.). Местното градско и селско население широко използва услугите и занаятите им както преди Освобождението на България от Османско владичество, така и след това. От началото на XX в. повечето живеят в кв. „Надежда“.

- Голите цигани (вероятно наречени „голи“ поради изключителната им бедност) не били допускани като постоянни жители на града до края на XIX–началото на XX в. Те водели номадски начин на живот и изкарвали препитанието си главно чрез просия и кошничарство. Част от тях били наемани като сезонни селскостопански работници от местните селяни. През зимата препитанието им се свързвало главно със снабдяване на селските и градските домакинства с дърва за огрев. Днес съставляват около половината от населението на гетото „Надежда“.

Ромският квартал „Надежда“ (старото му име е „Даме Груев“) е основан в края на XIX в., след като мнозинството от турските цигани напускат кв. „Комлука“ и се заселват в южните покрайнини на града, в близост до турската махала. Голите цигани, които дотогава не са имали постоянни жилища в Сливен, постепенно се настаняват в близост до тях. В момента кв. „Надежда“ е едно от най-окаяните ромски гета в страната. Населението на гетото се състои от представители на различни субгрупи, между които съществува ясно изразена социална стратификация.

Така наречените „турски цигани“ са от различни групи. За едните майчин език е турският и донеотдавна преобладаващата част от тях се представяха като мюсюлмани. Едва след 1989 г. сред тях навлизат мисионери от евангелистски църкви и постепенно голяма част приемат християнството. Те самите се определят като „турци“, или по-рядко – като „миллет“, особено след емигрирането на последните групи „истински турци“ от града в края на петдесетте години на XX в. Това е субгрупата с най-висок социален статус и с най-добро материално положение в квартала. Възрастните са учили в местното турско училище до 1972 г., а след прекратяване на изучаването на турски език това е училището, в което учат мнозинството от децата от гетото и днес. Местните власти в някаква степен са толерирали предпочитаната от тях турска идентичност, но околното население упорито продължава да ги назовава „цигани“, което се отразява негативно върху социалния им статус, особено след 1989 г. Част от семействата са запазили традиционния занаят – ковачеството. Дълго време в града е имало тяхна трудово-потребителска кооперация, известна с доброто качество на услугите, които са предоставяли. Другите са се включили в местната промишленост като нискоквалифицирани или неквалифицирани работници през петдесетте и шестдесетте години на XX в. Славят се и като добри търговци, като голяма част от пазара в града се държи от тях. През 90-те години на XX в. „турците“ бяха най-богатите хора в квартала. Много от тях имаха собствен дребен бизнес. В сравнение с другите групи в гетото мъжете от общността на „миллета“ са най-образованите и с най-висока професионална квалификация. Въпреки че безработицата през последните години тежко се отрази и на техните семейства, те